

บทที่ 1

บทนำ

1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เป้าหมายของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ การระงับข้อพิพาทและการอำนวยความยุติธรรมในสังคมเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน การที่จะได้มาซึ่งระงับข้อพิพาทก็ต้องมีกระบวนการในการดำเนินคดีอาญา โดยที่ศาลจะต้องดำเนินการกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงแล้วจึงพิพากษาดัดสันคดีนั้นๆ ได้อย่างถูกต้องกระบวนการตรวจสอบความจริงโดยพยานหลักฐานจึงเป็นหัวใจหลักในการดำเนินการกระบวนการพิจารณา เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานต่าง ๆ อันเป็นข้อเท็จจริงซึ่งมีผลแพ้ชนะต่อคดี เพราะหากข้อเท็จจริงที่ได้จากการสืบพยานในกระบวนการพิจารณานั้นเป็นความเท็จหรือเบี่ยงเบนไปจากความจริงที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นการยากที่ผู้พิพากษาจะสามารถดัดสันคดีนั้นโดยยุติธรรม

ในการดำเนินคดีอาญาตามระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เป็นระบบวิธีพิจารณาความที่คู่ความอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกัน โดยระบบนี้มีแนวความคิดมาจากการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution)¹ เป็นลักษณะต่อสู้แข่งขันกันระหว่างคู่ความในคดีซึ่งทั้งคู่ความจะมีฐานะที่เท่าเทียมกัน โดยศาลจะวางตัวเป็นเฉย (Passive) ผลักภาระการพิสูจน์ไปให้กับคู่ความ ศาลคอยทำหน้าที่เสมือนกรรมการคอยตัดสินให้เป็นไปตามกฎการต่อสู้มิให้มีการเอาเปรียบกันเท่านั้น ฉะนั้นพยานหลักฐานที่อาจได้มาโดยการยอมรับของคู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในคดีได้ ซึ่งหลักการค้นหาความจริงนี้เรียกว่า “การค้นหาความจริงตามแบบ” มีอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law เช่น ศาลในประเทศอังกฤษ

ส่วนในการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวน (Inquisitorial System) เป็นระบบวิธีพิจารณาความที่รัฐเข้ามามีบทบาทในกระบวนการพิจารณาเป็นอย่างมาก มาจากแนวความคิดในหลักดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) ศาลจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้ค้นหาความจริงจาก

¹ คณิต ณ นคร, “กรมอัยการ: การปฏิรูปโครงสร้างและระบบงาน”, วารสารอัยการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 50: (กุมภาพันธ์ 2525), น.48.

พยานหลักฐาน โดยศาลจะต้องค้นหาความจริงด้วยตัวของศาลเอง ทั้งนี้โดยพิจารณาจากทั้งคู่ความแล้ว ศาลอาจพิจารณาพยานที่ศาลเรียกมาให้การด้วย ศาลจะทำหน้าที่ซักถามพยานให้ได้ความจริงมากที่สุดแทนที่จะเป็นการนำเสนอและซักถามจากโจทก์หรือจำเลย ซึ่งหลักการค้นหาความจริงแบบนี้เรียกว่า “การค้นหาความจริงตามเนื้อหา” (Inquisitionsprinzip)² เห็นได้จากในประเทศภาคพื้นยุโรปที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย Civil Law

ในขณะที่การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเป็นไปตาม “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Public Prosecution) ทั้งนี้จะเห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะทำให้คดีของอัยการเสียหาย โดยการกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำนั้นๆ ได้”³

บทบัญญัตินี้ดังกล่าวนี้ นอกจากแสดงชัดว่าการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐแล้ว ยังแสดงถึงบทบาทของรัฐอีกด้วยว่า แม้ตามกฎหมายผู้เสียหายจะดำเนินคดีอาญาได้ แต่ผู้เสียหายจะทำให้คดีของอัยการหรือคดีของรัฐเสียหายไม่ได้ จึงเป็นเหตุผลที่แสดงให้เห็นว่ารัฐเป็นผู้รับผิดชอบที่สำคัญในคดีอาญา และผลที่ตามมาคือทุกฝ่ายมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริง⁴ ในชั้นเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องตรวจสอบค้นหาความจริงโดยไม่ผูกมัดกับคำขอหรือคำร้องของผู้ใด มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 และมาตรา 133 และในชั้นศาลทุกฝ่ายต่างก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำการตรวจสอบในการค้นหาความจริงเช่นกัน โดยศาลจะต้องไม่ผูกมัดกับแบบหรือคำร้องของผู้ใด เพราะศาลมีหน้าที่ต้องตรวจสอบการค้นหาความจริงจนเป็นที่พอใจ ซึ่งการตรวจสอบค้นหาความจริงในลักษณะนี้ เรียกว่า เป็นการตรวจสอบการค้นหาความจริงใน “หลักการ

² คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546), น.48-49.

³ คณิต ณ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน”, ใน หนังสือรวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร, จัดพิมพ์โดยสำนักงานอัยการสูงสุด (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2540), น.320-323.

⁴ สุรัชย์ เขาวลิต, “คำรับสารภาพกับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีอาญา”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), น.22-23.

ค้นหาความจริงในเนื้อหา” (Inquisitionsprinzip) มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 175 และมาตรา 228 แต่ในขณะเดียวกันนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็มีบทบัญญัติให้ศาลอาชญาพิพากษาคดีโดยอาศัยเพียงคำรับสารภาพของจำเลยได้ ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 176 วรรคแรกอย่างไรก็ตาม แม้หากศาลยังมีความสงสัยในคำรับสารภาพ ศาลก็มีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริงต่อไป ศาลจะลงโทษจำเลยตามคำรับสารภาพนั้นมิได้ ดังนั้นของไทยจึงมีลักษณะเป็นการค้นหาความจริงกึ่งเนื้อหา คือการสืบพยานหลักฐาน เป็นหน้าที่คู่ความ ขณะเดียวกันก็ให้ศาลสามารถแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้⁵

ปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติในการค้นหาความจริงก็คือ ศาลวางเฉย (passive) โดยสิ้นเชิงโดยมีการตรวจสอบค้นหาความจริงน้อยมาก อันเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลจากหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popularklage หรือ Popular Prosecution) ซึ่งบัญญัติให้ศาลวางตัวเฉย ไม่กระตือรือร้น ปล่อยให้เป็นการกระทำหน้าที่ของคู่ความในการนำเสนอและพิสูจน์พยานหลักฐาน คอยกำกับให้เป็นไปตามกติกาและตัดสินใจไปตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำเสนอเท่านั้น ทั้งที่ระบบกฎหมายไทยบัญญัติตามหลักการค้นหาความจริงกึ่งเนื้อหา อันเป็นผลให้เกิดปัญหาตามมาคือ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคู่ความ โดยเฉพาะจำเลยถูกจำกัด คุ้มครอง เพราะการปล่อยให้ภาระหน้าที่การพิสูจน์ความผิดของจำเลยอยู่ในความรับผิดชอบของจำเลยเท่านั้น หากได้เป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพโดยสมบูรณ์แต่อย่างใด

โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับ พ.ศ.2548 มาตรา 173/1-มาตรา 173/2 แล้ว การให้ศาลมีอำนาจกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยานแล้ว ส่งผลให้กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาผิดเพี้ยนไปจากเดิมจากวัตถุประสงค์เดิมที่ให้จำเลยสามารถนำสืบพยานของตนได้อย่างเต็มที่ที่กลับกลายเป็นต้องเปิดเผยพยานหลักฐานของตนให้อีกฝ่ายทราบก่อน แม้จะทำให้กระบวนการพิจารณาคดีเป็นไปอย่างรวดเร็วตามความต้องการของศาล แต่เป็นการผลักภาระหน้าที่ในการพิสูจน์ตรวจสอบไปให้กับคู่ความในคดี ทั้งที่เป็นหน้าที่ของศาลโดยตรงในการพิสูจน์หาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดี นอกจากนั้นยังเป็นการปลูกฝังให้ศาลหาหลักฐานจากตัวจำเลยเป็นหลักอีกด้วย หรือปัญหาอื่นๆที่เกิดขึ้นกระบวนการพิจารณา เช่น การถอนฟ้องตามมาตรา 35 บัญญัติว่า “ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ถอนก็ได้แล้วแต่จะเห็นสมควรประการใด ถ้าคำร้องนั้นได้ยื่น

⁵ อุตม รัฐอมฤต, “ผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่นำสืบในคดีอาญา”, วารสารนิติศาสตร์, : 25 (มิถุนายน 2538), น.308.

ภายหลังเมื่อจำเลยให้การแก้คดีแล้ว ให้ถามจำเลยว่าจะคัดค้านหรือไม่ ในกรณีที่จำเลยคัดค้านให้ศาลยกคำร้องนั้นเสีย" ซึ่งหมายความว่าศาลมีหน้าที่ตรวจสอบและร่วมรับผิดชอบในการที่คดีนั้นยุติเสียกลางคันด้วย เพราะในระบบ Civil Law เมื่อยื่นฟ้องแล้วความรับผิดชอบในการดำเนินคดีตกอยู่ที่ศาลตาม"หลักการตรวจสอบ" ปัญหาก็คือ หากพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอถอนฟ้องแล้ว จะมีจำเลยคนใดบ้างที่คัดค้านการขอถอนฟ้องเพราะเชื่อใจในการทำงานของศาลและมั่นใจในความบริสุทธิ์ของตน ทั้งนี้ก็เพราะศาลวางเฉย(Passive)ในการตรวจสอบความจริง⁶ ปัญหาเหล่านี้ทำให้ความเข้าใจไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมาย

แต่จากการศึกษาพบว่าในกฎหมายตราสามดวงซึ่งบัญญัติขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พบว่ามีกระบวนการตรวจสอบความจริงในการสืบพยานคดีอาญาที่บัญญัติไว้แตกต่างกับกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบัน โดยแตกต่างในวิธีการนำสืบพยานแต่หากลองศึกษาลงไปจะพบได้ว่าแก่นแท้ของบทบัญญัติการค้นหาความจริงตามกฎหมายปัจจุบันมีรากฐานของบทบัญญัติการพิสูจน์มาตั้งแต่ในสมัยกฎหมายตราสามดวงแล้ว ในสมัยนั้นบทบัญญัติกำหนดกระบวนการค้นหาความจริงในการพิจารณาคดีไว้ได้อย่างน่าสนใจ เช่น ในพระอัยการลักษณะพยาน มีบทบัญญัติไว้ว่า "อนึ่ง ให้ผู้พิพากษาสุภาตระลาการเลงดูคำพยานนั้นโดยระบุจำนวนที่ควรจะฟังก็ให้ฟัง มิควรที่จะฟังอย่าไปฟัง ให้ฟังเอาคำพยานแต่ที่อันจริง"⁷

จากข้อความข้างต้นเห็นได้ว่า การฟังปากคำพยานนั้น บรรดาคำพยานให้ฟังแต่ที่ควรฟัง กรณีนี้อาจหมายความว่า เป็นคำให้การที่ตรงประเด็นแห่งคดี เป็นคำให้การที่เชื่อถือได้ แต่เหนือสิ่งอื่นใด คำพยานที่รับฟังนั้นต้องเป็นความจริง ตรงกับเจตนารมณ์การตรวจสอบความจริงในคดีอาญา โดยแท้จริง หากจะเปรียบเทียบนัยของมาตรานี้กับบทบัญญัติในกฎหมายปัจจุบันแล้วก็น่าจะเปรียบได้กับมาตรา 226 ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา

หรือในมาตรา 26 ในพระอัยการลักษณะพยาน

"อนึ่งสืบคนกลาง แลคนกลางนั้นให้การมีพยานอื่นเจือคำนั้นต้องกัน ท่านให้ฟังคำคนกลางนั้นได้ ถ้าแลคำพยานหมิ่นต้องกันกับคำคนกลาง มันจะกล่าวดังถาพหมิ่นให้ฟังฟังเอาคำมันเลย"⁸

⁶ คณิต ณ นคร, นิติธรรมอำพรางในนิติศาสตร์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548), น.21-27.

⁷ โปรดดูประมวลรัชกาลที่ 1, เล่ม 1, น.332.

⁸ โปรดดูประมวลรัชกาลที่ 1, เล่ม 1, น.343.

ซึ่งในเนื้อหามาตรานี้ หมายถึง กรณีที่ผู้พิพากษาศาลาการเห็นว่าเป็นบุคคลที่น่ารู้เห็น เหตุการณ์ในคดีจึงได้เรียกบุคคลนั้นมาเป็นพยาน โดยพยานประเภทนี้มีเงื่อนไขในการรับฟังเช่นกัน คือ คำเบิกความของพยานคนกลางนี้จะต้องเชื่อมกับพยานคนอื่นๆ ผู้พิพากษาจึงรับฟังเป็นพยานได้ เป็นดุลพินิจของผู้พิพากษาได้อย่างกว้างขวางในการค้นหาพยานหลักฐานด้วยตัวของศาลเอง

มาตรา 30 ในพระอัยการลักษณะพยาน

"อนึ่งผู้มีบรรดาศักดิ์กล่าวหาพิพาทกันเมื่อลักษณวิวาทกันนั้นมีสักขีพยานรู้เห็นหลายคน ครั้นนำกระลาการไปเผชิญ โดยอ้างแลพยานหลายคนให้การข้อใจความหมิ่นต้องกัน ท่านว่า ลักษณะอันเดียวพยานกล่าวหมิ่นต้องกันอย่าให้ฟังฟัง ถ้าลักษณะอันเดียวพยานกล่าวคำต้องกัน ท่านให้ฟังเอาเป็นพยานได้บาปบุญคุณโทษไว้แก่ผู้กล่าว"⁹

บทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงกระบวนการตรวจสอบความจริงในการที่ผู้พิพากษา จะรับฟังคำพยานบุคคลหลายคนต้องเป็นพยานที่ให้การถูกต้องตรงกัน โดยให้มีอำนาจรับฟัง พยานหลักฐานอย่างกว้างขวางเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงในคดี นอกจากนี้ยังแสดงถึงลักษณะการ บัญญัติกฎหมายในสมัยนั้นมีการนำความเชื่อเรื่องศีลธรรมหรือพุทธศาสนาเข้ามาเป็นปัจจัย สำคัญในการพิจารณาคดีอีกด้วย

จากตัวอย่างข้างต้นดังกล่าว จะเห็นว่ากฎหมายตราสามดวงที่บัญญัติไว้ในสมัยต้น กรุงรัตนโกสินทร์ให้ความสำคัญกับกระบวนการตรวจสอบความจริงเหมือนกับกฎหมายปัจจุบัน อาจจะ แตกต่างในวิธีการเท่านั้น แต่แก่นแท้และเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังคงอยู่ เหมือนเดิม คือเพื่อรักษาความยุติธรรมในสังคมและรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของ ประชาชนเอาไว้ บางกระบวนการในกฎหมายตราสามดวงที่นักกฎหมายคิดว่าล้าสมัยและโบราณ หรือว่าป่าเถื่อนนั้น กลับมีหลักการและเหตุผล เจตนารมณ์ที่ละเอียดอ่อนและซับซ้อนมากกว่า กฎหมายในปัจจุบัน เช่น การพิสูจน์น้ำหนัก ลุยเพลิง ที่คิดว่าป่าเถื่อนและโหดร้าย มีเรื่องการสาบาน จิตวิทยา และศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องลึกซึ้งและเป็นธรรมกว่าที่บุคคลทั่วไปคิดไว้อีกด้วย ซึ่ง การศึกษากระบวนการตรวจสอบความจริงในคดีอาญาที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตราสามดวงจะทำให้เราทราบถึงหลักฐานสำคัญในอาชญากรรม วิวัฒนาการ ประวัติศาสตร์ของกฎหมาย ภูมิปัญญา ของคนในสมัยนั้น และที่สำคัญทราบถึงคุณค่าในการตรวจสอบความจริงในคดีอาญาโดยการ สืบพยานในกฎหมายตราสามดวงซึ่งเป็นกฎหมายประวัติศาสตร์ของไทยเราที่นักกฎหมายใน ปัจจุบันมองข้ามไปนั้นมีประโยชน์ควรแก่การศึกษาต่อนักกฎหมายในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังทำให้

⁹ โปรดดูประมวลรัชกาลที่ 1, เล่ม 1, น.345.

เราทราบว่าหลักการตรวจสอบความจริงเรื่องพยานหลักฐานในคดีอาญาในปัจจุบันมีปัญหาและข้อบกพร่องที่ควรแก้ไขกระบวนการค้นหาความจริงในคดีอาญาอย่างไรอีกด้วย เพื่อที่จะทำให้กระบวนการตรวจสอบความจริงในคดีอาญามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

2.วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษากระบวนการตรวจสอบความจริงเกี่ยวกับการพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานในกฎหมายตราสามดวงกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
2. ศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการตรวจสอบความจริงที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
3. ศึกษาถึงความคล้ายคลึงและแตกต่างกันของกระบวนการตรวจสอบความจริงในคดีอาญาที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
4. ศึกษาถึงอิทธิพล วิวัฒนาการ คุณค่าและเหตุผลของกระบวนการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา ตั้งแต่ในสมัยกฎหมายตราสามดวง จนถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3. ขอบเขตของการวิจัย

ใช้วิธีวิจัยทางนิติศาสตร์ โดยจะศึกษาถึงประวัติศาสตร์และโครงสร้างของกฎหมายตราสามดวง โดยจะจำกัดขอบเขตอยู่ในเรื่องกระบวนการตรวจสอบความจริงในเรื่องการพิสูจน์พยานหลักฐานในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงและระบบกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบและเข้าใจแนวความคิดและรากฐานในกระบวนการตรวจสอบความจริงในคดีตามกฎหมายตราสามดวง จนสะท้อนมาถึงกระบวนการค้นหาความจริงในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
2. ทำให้ทราบถึงความคล้ายคลึง และแตกต่างกันของหลักการตรวจสอบความจริงในคดีอาญาของกฎหมายตราสามดวงและกฎหมายในปัจจุบัน
3. ทำให้ทราบถึงสาเหตุและเหตุผลของกระบวนการตรวจสอบความจริงในการสืบพยานหลักฐานที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวง
4. ทำให้ทราบถึงผลแท้จริงที่เกิดขึ้นจากการตรวจสอบความจริงในคดีในการสืบพยานหลักฐานในกฎหมายตราสามดวง
5. ทำให้ได้ความรู้ในเชิงประวัติศาสตร์ รู้ประวัติของศัพท์กฎหมายโบราณและทราบถึงการเมือง การปกครอง วัฒนธรรม จารีตประเพณี จริยธรรม ภูมิปัญญาของคนไทยโบราณในการบัญญัติกฎหมายตราสามดวงอันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป